

## GENERALINIO ADVOKATO

DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER IŠVADA,

pateikta 2005 m. rugsėjo 6 d.<sup>1</sup>

1. Federalinis administracinis teismas (*Bundesverwaltungsgericht*) pagal EB 234 straipsnį Teisingumo Teismui pateikė du prejudicinius klausimus dėl 1980 m. rugsėjo 19 d. Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 dėl Europos Ekonominės Bendrijos ir Turkijos asociacijos plėtros (toliau – Sprendimas Nr. 1/80)<sup>2</sup> 6 straipsnio išaiškinimo.

2. Šioje nuostatoje turkų kilmės darbuotojams suteikiamos tam tikros teisės, kurių apimtis skiriasi pagal jų darbo trukmę vienoje iš valstybių narių.

3. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo abejonės susijusios su tuo, kokį poveikį skaičiuojant būtinuosius darbo laikotarpius, norint įgyti teisę laisvai įsidarbinti pagal darbo sutartį, turi tam tikros jūreivio darbo pertraukos.

## I — Taikomi teisės aktai

4. Turkijos ir Europos Sąjungos santykiai keičiasi pagal susidariusias politines ir ekonomines aplinkybes<sup>3</sup>, tačiau teisinis pagrindas išlieka nepakitęs<sup>4</sup>.

## A — Asociacijos susitarimas

5. 1963 m. rugsėjo 12 d. Ankaroje buvo pasirašytas susitarimas, įsteigiantis Europos Ekonominės Bendrijos ir Turkijos asociaciją, Bendrijos vardu aprobuotas bei patvirtintas 1963 m. gruodžio 23 d. Tarybos sprendimu 64/732/EEB (toliau – Asociacijos susitarimas)<sup>5</sup>.

1 — Originalo kalba: ispanų.

2 — Oficialiai nepaskelbtas, tačiau šio sprendimo tekstą anglų kalba galima rasti: EEB-Turkijos asociacijos susitarimas ir protokolai bei kiti pagrindiniai tekstai, Europos Bendrijų Taryba, Briuselis, 1992, p. 327 ir kt. Žr. dėl derybų ir susitarimo projekto rengimo L. C. Ananiasdes „L'Association aux Communautés européennes“, *Librairie Générale de Droit et Jurisprudence*, Paryžius, 1967, p. 50–59; G. Lesort „L'Association avec la Turquie“, *L'Association à la Communauté Economique Européenne. Aspects juridiques*, Presses Universitaires de Bruxelles, Briuselis, 1970, p. 89–111.

3 — J. A. Núñez Villaverde „Turquía y la UE: una carrera de obstáculos sin fin“, *Política Exterior*, 1998, Nr. 63, p. 65 ir kt.

4 — A. Olesti Rayo „El Acuerdo de Asociación con Turquía y el régimen jurídico de los trabajadores de nacionalidad turca en la Unión Europea“, *Revista de Derecho Comunitario Europeo*, Nr. 7, 2000 m. sausio–birželio mėn., p. 51.

5 — OL 217, 1964, p. 3685.

6. Kaip jau esu minėjęs savo išvadoje byloje *Öztürk*<sup>6</sup>, susitarimu siekiama skatinti nepertraukiamą ir subalansuotą abiejų Šalių prekybos ir ekonominių santykių vystymąsi, užtikrinti spartesnę Turkijos ekonomikos vystymąsi bei pagerinti užimtumo ir gyvenimo sąlygų šioje valstybėje lygį. Preambulėje pripažįstama, kad Bendrijos parama Turkijos žmonių pastangoms pagerinti gyvenimo standartus galiausiai prisidės prie vėlesnio šios valstybės įstojimo<sup>7</sup>.

7. Šiems tikslams įgyvendinti asociacijos susitarime buvo išskirtos šios stadijos: parengiamoji stadija, kad Turkijos Respublika su Bendrijos pagalba sustiprintų savo ekonomiką (3 straipsnis), pereinamoji stadija, kurios tikslas – palaipsniui įkurti muitų sąjungą<sup>8</sup> suderinus skirtingą mokesčių politiką (4 straipsnis), ir galiausiai baigiamoji stadija, skirta sustiprinti šių politikų koordinavimą (5 straipsnis).

8. Siekdamas užtikrinti, kad sistema palaipsniui vystytųsi, susitarimą pasirašiusios šalys susitinka Taryboje, kuri veikia pagal Asociacijos susitarime jai suteiktus įgaliojimus

(6 straipsnis) ir kuri turi teisę priimti sprendimus susitarime nurodytais atvejais, kad būtų pasiekti nustatytieji tikslai (22 straipsnis).

9. Antrojoje stadijoje, kurioje nagrinėjamas laipsniškas darbuotojų judėjimo liberalizavimas<sup>9</sup>, Susitariančiosios Šalys remiasi EEB sutarties 48 ir 49 straipsniais (po pakeitimo – EB 39 ir 40 straipsniai) bei EEB sutarties 50 straipsniu (EB 41 straipsnis) (12 straipsnis)<sup>10</sup>.

## B — Papildomas protokololas

10. Parengiamoji stadija baigėsi 1970 m., kai į Asociacijos susitarimą buvo įtrauktas Papildomas protokololas<sup>11</sup>, įsigaliojęs 1973 m. (62 straipsnis), skirtas apibrėžti kitos stadijos įgyvendinimo sąlygas, išsamias taisykles bei terminus (1 straipsnis).

6 — 2004 m. balandžio 28 d. Sprendimas (C-373/02, Rink. p. I-3605).

7 — Pagal 28 straipsnį, kai dėl veikiančios asociacijos taps įmanoma įsivaizduoti, jog Turkija galėtų prisieiti visus iš EB sutarties kylančius įsipareigojimus, Susitariančiosios Šalys nagrinės jos įstojimo galimybę.

8 — C. Hartler, S. Laura „The EU model and Turkey. A case for Thanksgiving“, *Journal of World Trade*, 1999, Nr. 3, p. 147 ir kt.

9 — 1963 m. rugsėjo 12 d. abiejų delegacijų prezidentų pasikeitimas laiškais (OL 217, 1964, p. 3701) suteikė Asociacijos tarybai įgaliojimus nagrinėti su Turkijoje darbo jėgos problemomis susijusius klausimus dar pirmojoje stadijoje.

10 — Panašiai EEB sutarties 52–56 ir 58 straipsniais (dabar – EB 43–46 ir 48 straipsniai) remiamasi siekiant palaipsniui įtvirtinti įsisteigimo teisę (13 straipsnis), o EEB sutarties 55, 56 ir 58–65 straipsniais (dabar – EB 45, 46 ir 48–54 straipsniai) – laisvą paslaugų teikimą.

11 — 1970 m. lapkričio 23 d. pasirašytas Briuselyje, Bendrijos vardu aprobuotas bei patvirtintas 1972 m. gruodžio 19 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2760/72 (OL L 293, p. 1). Tą pačią dieną buvo pasirašytas Finansinis protokololas, Asociacijos susitarimo priedas.

11. II antraštinėje dalyje reglamentuojamas laisvas asmenų ir paslaugų judėjimas. Darbuotojams skirtas 1 skyrius, pagal kurio 36 straipsnį laisvas darbuotojų judėjimas bus pasiektas palaipsniui pagal Asociacijos susitarimo 12 straipsnyje įtvirtintus principus nuo dvyliktyjų metų po šio susitarimo įsigaliojimo pabaigos iki dvidešimt antrųjų metų po susitarimo įsigaliojimo<sup>12</sup>. Asociacijos taryba turi nuspręsti dėl šiam tikslui reikalingos tvarkos priėmimo.

12. Pagal 37 straipsnį Bendrijoje dirbantiems Turkijos piliečiams, kaip ir valstybių narių piliečiams, taikomas vienodas požiūris darbo sąlygų ir darbo užmokesčio atžvilgiu.

1980 m. rugsėjo 19 d. Asociacijos taryba priėmė Sprendimą Nr. 1/80<sup>13</sup>.

14. II skyriaus „Socialinės nuostatos“ 1 dalies „Užimtumo ir laisvo darbuotojų judėjimo klausimai“ 6 straipsnis išdėstytas taip:

„1. Išskyrus 7 straipsnyje, susijusiame su darbuotojo šeimos narių teise laisvai įsidarbinti, numatytus atvejus, turkų kilmės darbuotojas, teisėtai dirbantis valstybėje narėje, turi teisę:

— teisėtai išdirbęs vienerius metus, prašyti šioje valstybėje narėje atnaujinti jo leidimą dirbti pas tą patį darbdavį, jei pastarasis turi laisvą darbo vietą,

— teisėtai išdirbęs trejus metus ir, išskyrus atvejus, kai Bendrijos valstybių narių

C — Sprendimas Nr. 1/80

13. Po to, kai 1976 m. gruodžio 20 d. buvo priimtas Sprendimas Nr. 2/76 dėl Asociacijos susitarimo 12 straipsnio įgyvendinimo,

12 — Kaip matyti iš 1987 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Demirel* (12/86, Rink. p. 3719, 23 punktas), nei Asociacijos susitarimo 12 straipsnis, nei protokolo 36 straipsnis nėra tiesiogiai veikiantys, bet ši aplinkybė nuo tada, kai buvo priimti 1990 m. rugsėjo 20 d. Sprendimas *Sevince* (C-192/89, Rink. p. I-3461, 2 punktas), 1998 m. lapkričio 26 d. Sprendimas *Birden* (C-1/97, Rink. p. I-7747, 52 punktas) ir 2003 m. gegužės 8 d. Sprendimas *Wählergruppe Geneiusam* (C-171/01, Rink. p. I-4301, 64 punktas), neklaido, kad Asociacijos tarybos sprendimai, kuriais nurodytais aspektais įgyvendinamos šame susitarime numatytos programos, būtų tiesiogiai veikiantys.

13 — Kaip nurodyta 1995 m. birželio 6 d. Sprendime *Bozkurt* (C-434/93, Rink. p. I-1475, 14 punktas), Sprendimas Nr. 2/76 buvo pirmasis žingsnis užtikrinant laisvą darbuotojų judėjimą, o Sprendimas Nr. 1/80 – kitas žingsnis. Be pirmiau minėto sprendimo *Birden* 52 punkto, tas pat pasakyta ir 1997 m. sausio 23 d. Sprendime *Tetik* (C-171/95, Rink. p. I-329, 20 punktas); 1997 m. rugsėjo 30 d. Sprendime *Günaydin ir kt.* (C-36/96, Rink. p. I-5143, 20 ir 21 punktai); 1997 m. rugsėjo 30 d. Sprendime *Ertanir* (C-98/96, Rink. p. I-5179, 20 ir 21 punktai); 2000 m. vasario 10 d. Sprendime *Nazli* (C-340/97, Rink. p. I-957, 52 punktas); 2002 m. lapkričio 19 d. Sprendime *Kurz* (C-188/00, Rink. p. I-10691, 40 punktas) ir 2005 m. birželio 2 d. Sprendime *Dör ir Ulal* (C-136/03, Rink. p. I-4759, 66 punktas).

darbuotojams yra teikiama pirmenybė, šioje valstybėje narėje priimti kitą tos pačios profesijos jo pasirinkto darbdavio pasiūlymą įsidarbinti, pateiktą įprastomis sąlygomis ir įregistruotą šios valstybės narės įdarbinimo įstaigose,

Vokietijos darbdaviams. Šiam darbui jam nereikėjo turėti leidimo dirbti, tačiau reikėjo gauti leidimą gyventi, ir toks leidimas jam buvo išduodamas iš eilės, nes kiekvieno jų galiojimas buvo ribojamas atsižvelgiant į jo kiekvienų darbo santykių trukmę. 1993 m. sausio 18 d. buvo pripažinta, kad dėl sveikatos priežasčių jis yra netinkamas dirbti šį darbą.

- teisėtai išdirbęs ketverius metus, laisvai dirbti šioje valstybėje narėje bet kurią pasirinktą apmokamą samdomą darbą.

2. Metinės atostogos, nebuvimas darbe dėl motinystės, dėl nelaimingo atsitikimo darbe arba dėl trumpalaikės ligos įskaitomi į legalaus darbo laikotarpį. Kompetetingų valdžios institucijų tinkamai nustatytas privertinio nedarbo laikotarpis ir nebuvimas darbe dėl ilgalaikės ligos, kurie nėra įskaitomi į legalaus darbo laikotarpį, nepažeidžia teisių, įgytų remiantis ankstesnio darbo laikotarpiu.

16. Laikotarpį nuo jo darbo pradžios iki pripažinimo netinkamo dirbti galima suskirstyti į keturias kategorijas, kaip tą padarė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

- 1) darbas, įskaitant kasmetines atostogas; pažymėtina, kad tam pačiam darbdaviui jis yra dirbęs daugiau nei vienerius metus, tačiau niekada nėra išdirbęs trejų metų<sup>14</sup>;
- 2) nedarbas; atsižvelgiama tik į viešosios valdžios institucijų patvirtintus laikotarpius, kurių kiekvienas trunka nuo vieno mėnesio ir kelių dienų iki beveik aštuonių mėnesių<sup>15</sup>;

<...>“ (Neoficialus vertimas)

## II — Faktinės aplinkybės, pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

15. Nuo 1977 m. Turkijos pilietis Mehmet Sedef, gimęs 1952 m., dirbo jūreivių įvairiems

14 — T. y.: nuo 1977 8 31 iki 1977 11 20; nuo 1977 11 28 iki 1978 2 10; nuo 1978 3 7 iki 1978 9 12; nuo 1978 11 17 iki 1979 6 14; nuo 1979 8 16 iki 1980 6 1; nuo 1980 7 27 iki 1981 11 9; nuo 1981 12 4 iki 1982 4 13; nuo 1982 8 7 iki 1983 10 27; nuo 1983 11 2 iki 1984 5 18; nuo 1984 7 16 iki 1985 7 23; nuo 1986 10 21 iki 1987 2 22; nuo 1988 11 22 iki 1989 3 14; nuo 1989 4 14 iki 1989 6 24; nuo 1989 7 3 iki 1989 9 23; nuo 1990 1 2 iki 1990 1 31; nuo 1990 2 7 iki 1991 2 26 ir nuo 1992 2 15 iki 1992 9 10.

15 — Nuo 1982 6 23 iki 1982 8 6; nuo 1984 6 13 iki 1984 7 14; nuo 1986 8 1 iki 1986 10 20; nuo 1987 4 7 iki 1988 6 20; nuo 1988 8 18 iki 1988 11 21; nuo 1991 4 3 iki 1991 11 30 ir nuo 1991 12 2 iki 1992 1 13.

3) nedarbas dėl sveikatos; apima trumpus ir ilgesnius nebuvimo darbe laikotarpus, kurie vienu atveju viršijo vienerius metus<sup>16</sup>; ir

4) kiti laikotarpiai, apimantys 17 laikotarpių, kuriuos pats M. Sedef apibūdina kaip „nemokamas atostogas“, iš kurių kiekvienas tęsėsi nuo 1 iki 70 dienų ir kurie per daugiau nei 15 metų<sup>17</sup> iš viso sudaro apie 13 mėnesių (7,2%)<sup>17</sup>.

17. 1992 m., norėdamas įsidarbinti pagal darbo sutartį sausumoje, jis pateikė prašymą išduoti leidimą gyventi, kuris nebūtų ribojamas darbo jūrų laivyboje sektoriuje. *Freie und Hansestadt Hamburg* atsisakė išduoti leidimą.

18. Hamburgo administracinis teismas (*Verwaltungsgericht Hamburg*), į kurį kreipėsi M. Sedef, vadovaudamasis Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsniu, įpareigojo išduoti leidimą.

16 — Nuo 1978 2 11 iki 1978 2 23; nuo 1980 6 19 iki 1980 7 6; nuo 1985 6 13 iki 1986 7 31; nuo 1987 2 16 iki 1987 3 31; nuo 1989 9 24 iki 1990 1 1; nuo 1991 2 27 iki 1991 4 2 ir nuo 1992 9 11 iki 1993 1 18.

17 — Nuo 1977 11 21 iki 1977 11 27; nuo 1978 2 24 iki 1978 3 6; nuo 1978 9 13 iki 1978 11 16; nuo 1979 6 15 iki 1979 8 15; nuo 1980 7 7 iki 1980 7 26; nuo 1981 11 10 iki 1981 12 3; nuo 1982 4 14 iki 1982 6 22; nuo 1983 10 28 iki 1983 11 1; nuo 1984 5 19 iki 1984 6 12; 1984 7 15; nuo 1987 4 1 iki 1987 4 6; nuo 1988 6 21 iki 1988 8 17; nuo 1989 3 15 iki 1989 4 13; nuo 1989 6 25 iki 1989 7 2; nuo 1990 2 1 iki 1990 2 6; 1991 12 1 ir nuo 1992 1 14 iki 1992 2 14.

19. Institucija atsakovė, pateikė apeliacinį skundą Hamburgo aukštesniajam administraciniam teismui (*Oberverwaltungsgericht Hamburg*), kuris jį patenkino remdamasis tuo, kad nebuvo įvykdytos sąlygos pagal pirmiau minėtą nuostatą.

20. M. Sedef pateikė kasacinį skundą dėl peržiūros. Manydamas, kad ieškovas neturi teisės gauti leidimo pagal nacionalinę teisę<sup>18</sup> ir kad ši teisė atsirastų tik pagal Europos teisės aktus, *Bundesverwaltungsgericht* sustabdė bylos nagrinėjimą ir kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, pateikdamas šiuos klausimus:

„1. Ar Asociacijos tarybos, įsteigtos susitarimu, įsteigiančiu Europos Ekonominės Bendrijos ir Turkijos asociaciją, 1980 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies trečia įtrauka ir 2 dalis turi būti aiškinamos taip, kad turkų kilmės darbuotojas, kuris nuo 1977 m. ilgiau nei 15 m. teisėtai dirbo skirtingiems darbdaviams darbą, kuriam nėra reikalaujama turėti leidimą dirbti, teisėtai darbo rinkai priklausančioje valstybės narės jūrų laivyboje ir kuris tuo laikotarpiu atitiko Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje įtvirtintas sąlygas, turi teisę į leidimo gyventi išdavimą, jeigu jo darbas

18 — 1990 m. liepos 9 d. Vokietijos Užsieniečių įstatymo (*Ausländergesetz*) (BGBl. I, p. 1354) 10 straipsnį skaitant kartu su 1990 m. gruodžio 18 d. Nutarimu dėl apsigyvenimo darbo tikslais (*Arbeitsaufenthaltsverordnung*) (BGBl. I, p. 2994).

jūros laivyboje tarp dviejų darbo sutarčių sudarymo buvo nutrauktas, neįskaitant keleto kompetentingų institucijų patvirtintų ligos ir priverstinio nedarbo atvejų, 17 kartų, iš kurių kiekvienas tęsėsi nuo 1 iki 70 dienų (iš viso apie 13 mėnesių), o turkų kilmės darbuotojas, remiantis jo tvirtinimu, tokiais pailgintų pertraukų laikotarpiais būdavo su šeima Turkijoje, nepatvirtinus, kad jis priverstinai nedirbo? Ar šiuo požiūriu turi įtakos tai, kad tokios pertraukos būdingos profesijai (šiuo atveju – jūrų laivybai)?

pastabas per Teisingumo Teismo statuto 20 straipsnyje nustatytą terminą.

22. M. Sedef ir Komisijos atstovai dalyvavo 2005 m. birželio 30 d. posėdyje ir jame pateikė žodines pastabas.

#### IV — Prejudicinių klausimų vertinimas

2. Ar teisė į leidimo gyventi išdavimą pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies trečią įtrauką priklauso nuo to, ar turkų kilmės darbuotojas iš anksto atitiko Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies antroje įtraukoje įtvirtintas sąlygas? Ar šiuo požiūriu turi įtakos tai, kad darbdavio pakeitimas prieš sueinant trejų metų laikotarpiui yra būdingas profesijai (šiuo atveju – jūrų laivybai)?“

23. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęsio teismo klausimai susiję su Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsniu, todėl pirmiausia reikia pateikti kelias bendras pastabas dėl šios nuostatos turinio tiek, kiek tai yra susiję su nagrinėjama byla. Taip pat būtina išnagrinėti, kokią įtaką turi ta aplinkybė, kad M. Sedef yra jūreivis.

#### III — Procesas Teisingumo Teisme

A — Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnyje įtvirtintas teisinis režimas

21. *Freie und Hansestadt Hamburg*, Vokietijos vyriausybė ir Komisija pateikė rašytines

24. Sprendimu Nr. 1/80 turkų kilmės darbuotojas padėtis neprilyginama Bendrijos darbuotojų padėčiai, nes pirmieji nesinau-

doja teisėmis, kylančiomis iš laisvo judėjimo, ir neturi teisės nei laisvai judėti Bendrijoje, nei joje gyventi. Jiems suteiktos tik tam tikros teisės priimančiojoje valstybėje, į kurios teritoriją jie teisėtai atvyko ir kurioje teisėtai dirbo tam tikrą laikotarpį<sup>19</sup>. Jų padėtis taip pat neprilygsta trečiųjų valstybių piliečių padėčiai<sup>20</sup>.

25. Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnis reikalauja, kad darbuotojas „priklausytų valstybės narės teisėtai darbo rinkai“, jeigu nori naudotis įvairiomis teisėmis, kurios skiriasi, atsižvelgiant į tokio priklausymo trukmę.

## 1. Priklausymas teisėtai darbo rinkai

26. Ši pagrindinė sąlyga reiškia, kad darbo santykių vieta yra Bendrijoje arba šie santykiai bent jau yra glaudžiai susiję su Bendrijos teritorija. Be to, šie darbo santykiai turi būti „teisėti“.

27. Vertinant, ar yra įvykdyta pirmoji šių sąlygų, Teisingumo Teismo praktikoje naudojami kriterijai, panašūs į tuos, kurie naudojami laisvo darbuotojų judėjimo srityje<sup>21</sup>, ir toks ryšys pripažįstamas tuo atveju, kai darbuotojas už užmokestį vykdo realią ir faktinę ekonominę veiklą kito asmens naudai ir jo vadovaujamas<sup>22</sup>. Tos pačios taisyklės taip pat taikomos vertinant teritorinį ryšį, kai būtina atsižvelgti į darbuotojo įdarbinimo ir darbo pagal darbo sutartį vietą bei nacionalinius darbo ir socialinės apsaugos teisės aktus<sup>23</sup>.

28. Priklausymas teisėtai darbo rinkai rodo stabilų, nelaikiną situaciją<sup>24</sup>, taip pat tai, kad darbuotojas įvykdė įstatymuose ir kituose teisės aktuose priimančioje valstybėje narėje nustatytas sąlygas ir kad turi teisę šioje valstybėje vykdyti tam tikrą veiklą<sup>25</sup>.

19 — Sprendimų *Tettik* 29 punktas ir *Günaydin* ir kt. 22 punktas. Doktrinoje turinio prasme buvo atskirta „asociacijos judėjimo laisvė“ ir „Bendrijos judėjimo laisvė“: H. Krück „Die Freizügigkeit der Arbeitnehmer nach dem Assoziierungsabkommen EG/Türkei“, *EuR*, 1984, p. 292 ir kt.; C. Rumpf „La libre circulation des travailleurs turcs et l'association entre la Communauté européenne et la Turquie: de Demirel à Kuse en passant par Sevince“, *Actualités du droit*, 1994, Nr. 2, p. 271.

20 — Pagal Sprendimo Nr. 1/80 8 straipsnio 1 dalį darbuotojams iš Turkijos teikiama pirmenybė darbuotojų iš trečiųjų valstybių atžvilgiu, jeigu darbo jėgos paklausa valstybėse narėse viršija pasiūlą.

21 — Nes Turkijos piliečiams, besinaudojantiems Sprendime Nr. 1/80 numatytais teisėmis, taikomi EB 39, 40 ir 41 straipsniuose įtvirtinti principai (sprendimų *Birden* 23 punktas ir *Kurz* 30 bei 31 punktai).

22 — Sprendimų *Günaydin* ir kt. 31 punktas ir *Ertanir* 43 punktas.

23 — Sprendimų *Bozkurt* 23 punktas; *Günaydin* ir kt. 29 punktas; *Ertanir* 39 punktas; *Birden* 33 punktas ir *Kurz* 37 punktas.

24 — Sprendimų *Sevince* 30 punktas ir *Bozkurt* 26 punktas.

25 — Sprendimų *Birden* 51 punktas; *Nazli* 31 ir 32 punktai bei *Kurz* 39 punktas. Taip pat, nors remiantis faktinėmis bylos aplinkybėmis buvo nustatyta, kad darbas nebuvo teisėtas, žr. 992 m. gruodžio 16 d. Sprendimą *Kus* (C-237/91, Rink. p. I-6781, 18 punktas); 1997 m. birželio 5 d. Sprendimą *Kol* (C-285/95, Rink. p. I-3069, 29 punktas) ir sprendimo *Sevince* 31 punktą. Žr. taip pat R. Gutmann „Die Aufenthaltsrechtliche Bedeutung des Beschlusses Nr. 1/80 des Assoziationsrats EWG-Türkei“, *Assoziierungsabkommen der EU mit Drittstaaten*, Vienna, 1998, p. 66.

## 2. Suteikiamos teisės

29. Laipsniškos integracijos sistema suteikia privalumus, kurie skiriasi, ir kuriems taikomos sąlygos atsižvelgus į darbo trukmę<sup>26</sup>.

32. Pasiekę paskutinį lygį darbuotojai praranda įgytas teises, tik jeigu dėl kokios nors priežasties galutinai palieka darbo rinką<sup>29</sup> arba jeigu laikinas nedarbo laikotarpis viršija protingą terminą, per kurį galima sudaryti naujus darbo santykius<sup>30</sup>.

## 3. Laiko apskaičiavimas

30. Sprendimo Nr. 1/80, kuris pagal nusi-stovėjusią Teisingumo Teismo praktiką turi tiesioginį poveikį<sup>27</sup>, 6 straipsnio 1 dalies trijose įtraukose išvardytos trys rūšys teisių, kurias darbuotojas įgyja palaipsniui pratę-siant jo darbo santykius valstybėje narėje ir iš to išplaukiančią teisę apsigyventi<sup>28</sup>.

33. Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalyje numatytos teisės suteikiamos tik su sąlyga, jog darbuotojas „nepertraukiamai“ dirbo vienerius, trejus arba ketverius metus. Todėl nustojus dirbti, sąlyga dėl termino nebetai-koma, kol vėl pradedama dirbti, ir skaičiavi-mas nėra tęsiamas toliau, o pradedamas iš naujo.

31. Jeigu teisėtas darbas trunka ilgiau nei vienerius metus, darbuotojas turi teisę į tai, kad būtų atnaujintas jo leidimas dirbti tam pačiam darbdaviui; jei jis trunka dar dvejus metus – darbuotojas gali pakeisti darbdavį, bet ne profesiją ar valstybę; galiausiai dar po vienerių metų atsiranda teisė šioje valstybėje laisvai dirbti bet kurį pasirinktą darbą pagal darbo sutartį.

34. Kadangi dėl pirmiau minėto principo gali atsirasti nepagrįstų situacijų, 6 straipsnio 2 dalyje leidžiamos tam tikros išimties ir, atsižvelgiant į darbo pertraukų rūšį bei trukmę, jos skirstomos į teigiamą poveikį turinčias išimtis, nes nebuvimo darbe laikas prilyginamas teisėto darbo laikui (kasmetinės atostogos, nebuvimas darbe dėl motinystės

26 — 1994 m. spalio 5 d. Sprendimas *Eroglu* (C-355/93, Rink. p. I-5113, 12 punktas); sprendimų *Tetik* 23 punktas; *Günaydin ir kt.* 25 punktas ir *Ertañir* 25 punktas.

27 — Sprendimų *Sevince* 26 punktas; *Eroglu* 11 punktas; *Tetik* 22 punktas; *Günaydin ir kt.* 24 punktas ir *Kurz* 26 punktas.

28 — 2002 m. gegužės 11 d. Sprendimas *Savas* (C-37/98, Rink. p. I-2927, 60 punktas); sprendimų *Sevince* 29 punktas; *Kus* 33 punktas; *Eroglu* 20 punktas; *Bozkurt* 28 punktas; *Günaydin ir kt.* 26 punktas; *Ertañir* 26 punktas; *Nazlı* 28 punktas; *Kurz* 27 punktas bei *Dörr ir Ünal* 66 punktas.

29 — Sprendimo *Bozkurt* 39 punktas.

30 — Sprendimo *Nazlı* 44 punktas.

arba dėl nelaimingo atsitikimo darbe bei trumpalaikės ligos laikotarpiai), ir išimtis, neleidžiančias atsirasti neigiamoms pasekmėms, nes neprarandamos jau įgytos teisės (tinkamai patvirtintas priverstinis nedarbas ir nebuvimas darbe dėl ilgalaikės ligos).

35. Pastaraisiais atvejais asmuo, kuris nedirbo dėl bet kurios iš nurodytų priežasčių, atleidžiamas nuo reikalavimo skaičiuoti iš naujo, lyg jis niekada ir nebūtų teisėtai dirbęs priimančiojoje valstybėje<sup>31</sup>.

36. Specialios taisyklės dėl darbo santykių tęstinumo netaikomos, jeigu turkų kilmės darbuotojas įvykdo 6 straipsnio 1 dalies trečiosios įtraukos sąlygas ir naudojasi šioje nuostatoje suteikta besąlygiška teise į darbą<sup>32</sup>. Be to, jis turi teisę sustabdyti savo dalyvavimą darbo rinkoje, nes jau yra teisėtai integravęsis į šią rinką<sup>33</sup>. Šios galimybės, pagal kurią tam tikri nedarbo laikotarpiai yra nebesvarbūs, reikia nepainioti su ankstesnėmis situacijomis, kai kalbama apie teisių įgijimą.

37. Taip pat reikia pažymėti, kad, nepaisant to, jog nurodytas sąlygas reikia aiškinti siaurai<sup>34</sup>, nes priešingu atveju skaičiavimas būtų iškraipytas, vis dėlto tam tikrais atvejais reikia atsižvelgti ir į įvairius laikotarpius, kurie paprastai yra trumpi<sup>35</sup>.

B — *Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio aiškinimas ir jūreivio profesija*

38. Kiekvieno iš Teisingumo Teismui pateiktų klausimų pabaigoje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teiraujasi, kokią įtaką atsakymams į klausimus turi jūreivio profesijos ypatumai.

39. Laivybos sektoriui nuo pat jo įkūrimo yra būdinga tai, kad jis pasižymi daugybe pavojų ir dideliais sunkumais, nes darbas atliekamas nedraugiškoje ir netaikioje aplinkoje<sup>36</sup>, nors sąlygos šiame sektoriuje laikui bėgant keičiasi. „Mums, vandenynų jūreiviams, jūra visų pirma yra kelias, ji yra beveik vien takas. Tačiau koks tai yra takas! Niekuomet ne-

31 — Sprendimo *Tetik* 39 ir 40 punktai.

32 — Sprendimo *Nazli* 35 punktas ir 2005 m. liepos 7 d. Sprendimas *Dogan* (C-383/03, Rink. p. I-6237, 16 punktas). Taip pat Teisingumo Teismo praktikoje nustatyta, kad ne kiekvienas nebuvimas darbe automatiškai pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalį reiškia įgytų teisių praradimą, nes tam, kad taip atsitiktų, neužimtumas turi būti nuolatinis (sprendimo *Nazli* 36–39 punktai).

33 — Sprendimo *Nazli* 40 punktas. Tas pats kriterijus naudojamas, pavyzdžiui, sprendimo *Birden* 37 ir 64 punktuose bei rezoliucinėje dalyje ir sprendimo *Ertanir* 62 punkte bei rezoliucinėje dalyje vėnėrių metų laikotarpio atžvilgiu ir sprendimo *Günaydin* ir kt. 55 punkte bei rezoliucinėje dalyje bei sprendimo *Ertanir* 38 punkte trejų metų laikotarpio atžvilgiu.

34 — O. Rumpf, „Wann erlischt das Aufenthaltsrecht nach Art. 6 I des Beschlusses Nr. 1/80 des Assoziationsrates EWG-Türkei?“, *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, 1994, p. 1189, mano, kad 6 straipsnio 2 dalyje yra išvardytos visos situacijos ir netgi trumpos pertraukos panaikina įgytas teises. *Bundesverwaltungsgericht* nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teisme taip pat pripažįsta, kad iki šiol jo praktikoje šis išvardijimas buvo laikomas baigtiniu.

35 — Sprendimo *Ertanir* 69 punktas.

36 — Remiantis 1996 m. Tarpautinės darbo konferencijos Jūrų laivybos sesijoje pateiktais duomenimis, 1994–1996 m. avarijas jūroje patyrė 180 laivų, kurių galingumas viršijo 500 tonų, per jas žuvo daugiau nei 1 200 keleivių ir įgulos narių.

pamiršiu pirmojo karto, kai perplaukiau vandenyną. Pasaulį vis dar valdė buriniai laivai. Kokie tai buvo laikai! Nesakau, kad jūra tuomet buvo geresnė, – tikrai ne, – tačiau ji buvo poetiškesnė, paslaptingesnė, mažiau pažįstama. Šiomis dienomis jūra sparčiai virsta pramone. Jūreivis savo geležiniame laive žino, kada išplauks, kada pasieks krantą, jis žino dieną, valandą <...> Anksčiau taip nebuvo; tave vedė atsitiktinumas, sėkmė, palankus vėjas <...> šiandien jūra pasikeitė, laivai pasikeitė ir netgi jūreivis pasikeitė“. Taip kalbėjo 1898 metais gerai žinomo ispanų rašytojo pagrindinis veikėjas<sup>37</sup>.

tinėje teisėje<sup>38</sup>, valstybių narių teisėje<sup>39</sup> ir Bendrijos teisėje buvo atsižvelgta į gyvenimo bei darbo jūroje sunkumus bei ypatumus.

41. Kaip Bendrijos teisės pavyzdį galima paminėti 1999 m. birželio 21 d. Tarybos direktyvą 1999/63/EB dėl Europos bendrijos laivų savininkų asociacijos (ECSA) ir Europos Sąjungos transporto darbuotojų profesinių sąjungų federacijos (FST) susitarimo dėl jūreivių darbo laiko organizavimo<sup>40</sup> ir 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento

40. Jūreivystė tiek dabar, tiek anksčiau akivaizdžiai skyrėsi nuo kitų profesijų. Tarptau-

38 — Konkretiškai kalbant, daug ir įvairių konvencijų dėl jūreivių priėmė Tarptautinė darbo organizacija, pavyzdžiui, 1920 m. ir 1936 m. Konvencijos Nr. 7 ir Nr. 58 dėl minimalaus amžiaus (jūra); 1920 m. Konvencija Nr. 8 dėl kompensacijų nedarbo atveju (laivų avarijos); 1920 m. Konvencija Nr. 9 dėl jūreivių darbo atlikimo vietos; 1921 m. Konvencija Nr. 16 dėl jaunuolių sveikatos patikrinimo (jūra); 1926 m. Konvencija Nr. 22 dėl jūreivių darbo sutarčių sąlygų; 1926 m. Konvencija Nr. 23 dėl jūreivių repatriacijos; 1936 m. ir 1946 m. Konvencijos Nr. 54 ir Nr. 72 dėl mokamų atostogų (jūra); 1936 m. Konvencija Nr. 55 dėl laivų savininkų atsakomybės (jūreivių ligos ar sužalojimo atveju); 1936 m. Konvencija Nr. 56 dėl ligos draudimo (jūra); 1936 m. Konvencija Nr. 57 dėl darbo laiko ir igulos komplektavimo (jūra); 1946 m. Konvencija Nr. 68 dėl maisto bei aprūpinimo maistu ir gėrimais (laivų igula); 1946 m. Konvencija Nr. 70 dėl socialinės apsaugos (jūreiviai); 1946 m. Konvencija Nr. 71 dėl jūreivių pensijų; 1946 m., 1949 m. ir 1958 m. Konvencijos Nr. 76, Nr. 93 ir Nr. 109 dėl darbo užmokesčio, darbo laiko ir igulos komplektavimo (jūra); 1970 m. Konvencija Nr. 134 dėl nelaimingų atsitikimų prevencijos (jūreiviai); 1976 m. Konvencija Nr. 145 dėl darbo santykių tęstinumo (jūreiviai); 1976 m. Konvencija Nr. 147 dėl prekybinės laivybos (minimalūs standartai); 1987 m. Konvencija Nr. 163 dėl jūreivių socialinio aprūpinimo; 1987 m. Konvencija Nr. 166 dėl jūreivių repatriacijos; 1996 m. Konvencija Nr. 179 dėl jūreivių įdarbinimo ir jų darbo atlikimo vietos ir 1996 m. Konvencija Nr. 180 dėl jūreivių darbo laiko ir laivų igulos komplektavimo. Jungtinių Tautų lygmeniu taip pat yra priimta keletas norminių instrumentų, kaip antai 1982 m. Jūrų teisės konvencija.

39 — Pavyzdžiui, Ispanijoje, 1974 m. rugpjūčio 30 d. Dekretas Nr. 2864/1974, kuriuo buvo patvirtinta dabartinė redakcija; 1969 m. gruodžio 30 d. Įstatymas Nr. 116/1969 ir 1972 m. birželio 21 d. Įstatymas Nr. 24/1972 (įstatymai, nustatantys specialią jūreivių socialinio draudimo tvarką) (BOE, Nr. 243, 1972 m. spalio 10 d.); Karaliaus dekretas Nr. 1561/1995 (1995 m. rugsėjo 21 d. Karaliaus dekretas dėl darbo laiko jūroje) (BOE, Nr. 230, 1995 m. rugsėjo 26 d.), su pakeitimais, padarytais 2002 m. kovo 22 d. Karaliaus dekretu Nr. 285/2002 (BOE, Nr. 82, 2002 m. balandžio 5 d.); arba 1999 m. vasario 12 d. Karaliaus dekretas Nr. 258/1999 (Karaliaus dekretas, nustatantis minimalias jūreivių sveikatos sąlygas ir minimalius medicinines pagalbos reikalavimus) (BOE, Nr. 47, 1999 m. vasario 24 dieną).

40 — OL L 167, p. 33.

37 — P. Baroja, *Las inquietudes de Shanti Andía*, Australijos kol., Espasa Calpe, 8 leidimas, Madridas, 1970, p. 13 ir 15. Tai pripažino ir Komisija, teigdama, kad „jauni žmonės vis labiau nebeori ilgai būti jūroje, toli nuo šeimos, vaikų ir draugų. Panašu, kad dėl šiuolaikinės navigacijos išnyko ir patrauklios šio darbo pusė, kaip antai galimybė tyrinėti pasaulį bei aplankyti egzotiškas vietas, nes laivai užtrunka uostuose labai trumpai arba iš viso savo prekybos operacijas atlieka už uostų ribų. Be to, šiuolaikiniuose laivuose igulos mažos, dažnai jų nariai yra skirtingų tautybių ir kalba skirtingomis kalbomis, ir dėl to gresia socialinė izoliacija“ (Komisijos komunikato Tarybai ir Europos Parlamentui dėl jūreivių mokymo ir įdarbinimo (KOM(2001) 188 galutinis) 1.2.2 punktą).

ir Tarybos direktyvą 1999/95/EB dėl jūrinių kų darbo valandoms į Bendrijos uostus įplaukusių laivuose taikomų nuostatų įgyvendinimo<sup>41</sup>.

no, veiklos srities arba profesijos pragyvenimo arba nedarbo lygis arba kyla tokia grėsmė, ir tai gali rimtai pakenkti, nes ši nuoroda yra bendro pobūdžio ir ją paaiškina situacijos laikinumas bei išskirtinumas.

42. Kaip ir kitose srityse, kaip antai transportas<sup>42</sup>, teisės aktuose atsispindi jūreivių darbo ypatumai, ypač kiek tai susiję su jų sveikata ir saugumu.

46. Be to, Teisingumo Teismas patvirtino, kad 6 straipsnio 1 dalies formuluotė yra bendro pobūdžio ir besąlyginė bei neleidžia valstybėms narėms iš tam tikrų kategorijų turkų kilmės darbuotojų atimti teisių, kurios jiems yra tiesiogiai suteiktos pagal šią nuostatą<sup>43</sup>. Šią doktriną galima taikyti visais atvejais, kai siekiama pabrėžti atitinkamos profesijos išskirtinumą.

43. Tai, jog egzistuoja profesijai taikomi teisės aktai, rodo, kad į šios profesijos ypatumus atsižvelgiama, kai tai yra reikalinga.

44. Sprendime Nr. 1/80 nenurodytos atskiros darbuotojų kategorijos, todėl jo nuostatos vienodai taikomos visų profesijų darbuotojams.

47. Todėl tam tikros profesijos ypatumai plačiau prasme nesvarbūs aiškinant minėtą nuostatą, kurios vienodumui kiltų grėsmė, jeigu būtų leidžiamos išimtys, o taisyklės būtų pritaikomos, atsižvelgiant į atliekamą darbą, nes tam nėra sudaryta kliūčių, o kitose darbo srityse taip pat siekiama suteikti privilegijuotą vertinimą, ir tai jau reikštų, kad teismų praktikoje kiekvienas atvejis turėtų būti vertinamas atskirai, ir būtų pažeista sistemos darna bei teisinis saugumas. Tačiau kai nagrinėjamos šioje nuosta-

45. Šios išvados nepaneigia ir jo 12 straipsnis, pagal kurį valstybėms narėms ir Turkijai leidžiama laikinai automatiškai netaikyti 6 ir 7 straipsnių, jeigu sutrikdomas atskiros regio-

41 — OL L 14, p. 29.

42 — 2002 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/15/EB dėl asmenų, kurie verčiasi mobiliąja kelių transporto veikla, darbo laiko organizavimo (OL L 80, p. 35).

43 — Sprendimo *Ertanir* 33 punktas. E. Tezcan „Le droit du travail et le droit de séjour des travailleurs turcs dans l'Union Européenne à la lumière des arrêts récents de la Cour de Justice des Communautés Européennes“, *Revue du Marché commun et de l'Union européenne*, Nr. 445, 2001 m. vasario mėn., p. 124 ir 125.

toje įtvirtintos teisės, niekas nedraudžia atsižvelgti į konkrečias kiekvienos bylos faktines aplinkybes.

50. Jeigu skaičiuodami įskaitytume laikotarpius nuo 1 iki 70 dienų, kuriuos suinteresuotasis asmuo vadina „nemokamomis atostogomis“, būtų pasiekta trečioje įtraukoje įtvirtinta aukščiausiam lygiui būtina riba, tačiau su sąlyga, kad šioms laikotarpiams būtų taikoma 6 straipsnio 2 dalis.

### C — Pirmasis prejudicinis klausimas

48. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas daugiausia abejoja dėl Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies trečios įtraukos ir 2 dalies aiškinimo, kai reikia vertinti, kokią poveikį pripažįstant teisę laisvai įsidarbinti turi pertraukos, kurios nėra tinkamai patvirtintas nedarbo laikotarpis ar nebuvimas darbe dėl ligos, bei dėl pasekmių, kylančių dėl to, kad darbdavio pasikeitimas yra būdingas profesijai. Vis dėlto, nors pastarasis aspektas yra susijęs ir su kitu pateiktu klausimu, jį reikia išnagrinėti.

51. Visiškai aišku, kad šiuo tikslu šių laikotarpių negalima prilyginti metinėms atostogoms arba nebuvimui darbe dėl trumpalaikės ligos, kurie, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo manymu, būtų aiškiai įskaitomi.

52. Jų taip pat negalima prilyginti jau minėtiems suinteresuotojo asmens ilgalaikės trukmės ligos laikotarpiams.

49. Nagrinėjamoje byloje problema iškilo dėl to, kad M. Sedef Vokietijos laivuose skirtingiems darbdaviams dirbo daugiau nei 15 metų, tačiau, remiantis *Bundesverwaltungsgericht* pateikta informacija, jis be pertraukos išdirbo tik laikotarpį, kuris būtinas įgyti teisę įtvirtintą 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje, t. y. teisę į tai, kad būtų atnaujintas jo leidimas dirbti tam pačiam darbdaviui.

53. Kalbant apie šių laikotarpių prilyginimą priverstiniam nedarbui, šioje nuostatoje minimas tik kompetentingų valdžios institucijų tinkamai patvirtintas nedarbo laikotarpis. Šis patvirtinimas turi būti aiškinamas atsižvelgiant į jo tikslą, t. y. išvengti sukčiavimo palengvinant valstybės vykdomą darbuotojų kontrolę, nes oficialiai neįsiregistravus kaip

bedarbiui daromas poveikis padėties teisėtu-  
mui<sup>44</sup>.

rinkai ir neiškraipo oficialaus nedarbo pa-  
tvirtinimo tikslo<sup>47</sup>.

54. Iš *Bundesverwaltungsgericht* nutartyje pateiktos informacijos aišku, kad, atsižvelgdamas į perspektyvą greitai susirasti kitą darbą, suinteresuotasis asmuo galėjo teisėtai atsisakyti įsiregistruoti kaip darbo ieškantis asmuo<sup>45</sup>, ir taip nutiko keletą kartų. Taip pat aišku yra ir tai, kad grįžęs į Vokietiją jis paprastai be didelio vargo dirbdavo darbą pagal darbo sutartį<sup>46</sup>, kurioje, be to, norint būti jūreivių nebuvo reikalaujama turėti leidimą dirbti, nes pakako turėti leidimą gyventi.

55. Atsižvelgiant į tai, trumpos pertraukos gali prilygti tinkamai patvirtintam priverstinio nedarbo laikotarpiui, nes jos nepažeidžia sąlygos priklausyti Bendrijos valstybės darbo

56. Ši išvada pateisinama ir tuo, kad, kaip minėta pirmiau, Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio tikslas – laisvas darbuotojų judėjimas, ir jis nustato sąlygą nuolat verstis tam tikra profesija, o M. Sedef atveju ši aplinkybė buvo pakankamai įrodyta.

57. Ją taip pat patvirtina 1997 m. balandžio 17 d. Sprendimas *Kandiman*<sup>48</sup>, kurį Komisija nurodo rašytinėse pastabose. Nors ji mini Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnį, kurio tikslas – turkų kilmės darbuotojo ir jo šeimos narių susijungimas, jeigu šie „nepertraukiamai“ gyvena priimančiojoje valstybėje narėje trejus metus, pagal šį sprendimą leidžiama, jog „suinteresuotasis asmuo protingą laikotarpį ir remdamasis teisėtomis priežastimis nebūtų Bendrijos gyvenamojoje vietoje, pavyzdžiui, dėl atostogų arba dėl šeimos lankymo savo kilmės valstybėje“ (48 punkt-  
tas).

44 — Sprendimo *Tetik* 41 punkte šis požiūris yra patvirtintas daugiau nei ketverius metus teisėtai dirbančio darbuotojo atžvilgiu, nes iš esmės dalyvavimas darbo rinkoje gali būti tinkamai patvirtintas „tik tiek, kiek darbo neturintis asmuo atitinka visus formalumus, kurių gali būti reikalaujama atitinkamoje valstybėje narėje, pavyzdžiui, užsiregistruoti kaip darbo ieškančiam asmeniui ir reikiamą laikotarpį būti šios valstybės užimtumu besirūpinančių įstaigų žinioje“.

45 — Kaip nurodoma nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, jūreivis, kuriam pasiūlytas naujas darbas laive, dar neatplaukusiame į uostą ir, be to, galinčiame atplaukti pavėluotai, turi teisę atsisakyti registruotis kaip bedarbis.

46 — Toje pačioje nutartyje pripažįstama, kad M. Sedef „po savo „nemokamų atostogų“ dažniausiai be jokių sunkumų iš karto rasdavo naują darbą“.

47 — Taip buvo, pavyzdžiui, nuo 1982 m. birželio 23 d. iki 1988 m. birželio 20 d., kai „nemokamos atostogos“ apėmė laikotarpius nuo 1983 m. spalio 28 d. iki lapkričio 1 d. ir nuo 1984 m. gegužės 19 d. iki birželio 12 d. (nedarbo laikotarpis prasidėjo kitą dieną, t. y. birželio 13 d.), 1984 m. liepos 15 d. ir nuo 1987 m. balandžio 1 d. iki 6 dienos.

48 — C-351/95, Rink. p. I-2133.

58. Kai kuriems nagrinėjamiems laikotarpiams būtų taikoma pastaroji prielaida, tačiau ne tiems, kurie buvo pernelyg ilgį, dėl to, kad pavėluotai buvo sukonkretintas darbo pasiūlymas arba šeimos lankymas užtruko ilgiau nei tikėtasi.

59. Bet kuriuo atveju Teisingumo Teismas negali nustatyti situacijų, atitinkančių Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas sąlygas, nes tai yra nacionalinio teismo kompetencija. Todėl Teisingumo Teismas turi tik pateikti gaires, būtinas tam, kad pagrindinėje byloje būtų teisingai pritaikyta Bendrijos teisė.

60. Pirmiau išdėstyti argumentai leidžia siūlyti atsakyti į pirmąjį prejudicinį sprendimą klausimą taip, kad Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 2 dalis apima tokias darbo santykių pertraukas, kaip antai nurodytos nagrinėjamoje byloje, išskyrus tas, kurios buvo pernelyg ilgos dėl to, kad buvo pavėluotai sukonkretintas darbo pasiūlymas arba šeimos lankymas užtruko ilgiau nei pagrįsta, ir kad tokias pertraukas kvalifikuoti turi nacionalinis teismas.

#### D — Antrasis prejudicinis klausimas

61. *Bundesverwaltungsgericht* taip pat siekia išsiaiškinti, ar norint naudotis Sprendimo

Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies trečioje įtraukoje numatyta teise reikia įvykdyti antroje įtraukoje įtvirtintas sąlygas.

62. 6 straipsnio įtraukos iš eilės, nelygu teisėto darbo trukmė, suteikia vis platesnes teises laisvai įsidarbinti. Jeigu būtų atsižvelgiama tik į darbo santykių trukmę, kiekvienos stadijos sąlygas galima vertinti atskirai, t. y. aukštesnis lygis apima žemesnius lygius: ketveri bei treji metai apima trejus ir vienerius metus.

63. Sunkumų kyla tuomet, kai nagrinėjama, ar darbo sutartis buvo sudaryta su vienu, ar keliais darbdaviais, nes tik nepertraukiamai teisėtai trejus metus išdirbusiam darbuotojui gali būti taikoma antra įtrauka ir tik tuomet jis įgyja teisę priimti kitų darbdavių nei jo pirmasis darbdavys darbo pasiūlymus.

64. Laipsniškos integracijos sistema pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalį reikalauja, kad norėdamas pasiekti aukščiausią ribą darbuotojas privalo pereiti kiekvieną iš skirtingų lygių paeiliui, todėl nėra jokių galimybių iš karto peršokti į paskutinę grandį.

65. Grafiškai galime įsivaizduoti keturis koncentrinčius apskritimus. Mažiausiame apskritime darbuotojas turi vien lūkesčius, tačiau jeigu išdirba tam pačiam darbdaviui vienerius metus, jis patenka į antrąjį apskritimą ir nuo to laiko įgyja teisę atnaujinti savo leidimą dirbti. Išdirbęs trejus metus, jeigu buvo dirbta tam pačiam darbdaviui, darbuotojas pasiekia trečiąjį apskritimą, kai jam leidžiama pakeisti darbdavį, jeigu jis išsaugo tą pačią profesiją. Jeigu dirbant tą patį darbą sueina ketveri metai, darbuotojas gali laisvai pasirinkti ne tik darbdavį, bet ir bet kurį kitą darbą.

jos sistemos darna <...> būtų pažeista, jeigu suinteresuotasis asmuo turėtų teisę dirbti kitam darbdaviui, neįvykdęs 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje nustatytos vienerių metų teisėto darbo reikalavimo <...> nes tik teisėtai atitinkamoje valstybėje narėje trejus metus išdirbęs turkų kilmės darbuotojas turi teisę pradėti dirbti kitam darbdaviui <...>“ (23 punktas).

66. Šiuo atžvilgiu reikia remtis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika minėtame sprendime *Eroglu*, kuriame patvirtinta, jog Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies pirma įtrauka taikoma tuomet, kai darbuotojas prašo pratęsti leidimą dirbti, „kad ir toliau galėtų dirbti tam pačiam darbdaviui praėjus pradiniam vienerių metų teisėto darbo laikotarpiui“ (13 punktas), tačiau šio leidimo apimtis negali būti išplėsta taip, kad darbuotojas galėtų pakeisti darbdavį „dar prieš sueinant antroje įtraukoje numatytam trejų metų laikotarpiui“, nes tai „atimtų iš valstybių narių darbuotojų šioje įtraukoje jiems suteiktą pirmenybę, kai turkų kilmės darbuotojas keičia darbdavį“ (14 punktas).

68. Pirmiau nurodytos priežastys yra atskaitos taškas atsakant į pateiktą klausimą, tačiau jų negalima aiškinti mechanškai, jog būtų nepaisomos kitos aplinkybės, kurių svarbą aiškiai pabrėžė valstybė narė, priimdama sprendimą dėl turkų kilmės darbuotojo prašymo. Jeigu neatsižvelgtume į šiuos ypatumus, tai reikštų, jog nuostatą taikytume pažodžiui, nepaisydami ją pagrindžiančio tikslo bei prasmės ir nesivadovaudami teisingumo idėja, kuri būtų pasiekta, jeigu ją aiškintume teleologiškai ir sistemiškai.

67. 1997 m. gegužės 29 d. Sprendime *Eker*<sup>49</sup> panašiai nustatyta, jog „laipsniškos integraci-

69. Iš tiesų iš bylos medžiagos matyti, kad Vokietijos valdžios institucijos be jokių prieštaravimų išdavė M. Sedef leidimus gyventi, kurių jam reikėjo norint dirbti jūreiviu, net tuomet, kai jis pateikdavo prašymus, siekdamas dirbti skirtingiems laivų savininkams, ir nepaisydamos to, kad nė vienu atveju jis nebuvo išdirbęs tame pačia-

49 — C-386/95, Rink. p. I-2697.

me darbe daugiau nei trejus metus ir tik keliais atvejais jis buvo išdirbęs daugiau nei metus<sup>50</sup>. Taigi įvertinusios atitinkamų veiksmų visumą, jos nesilaikė griežtos nuostatos formuluotės ir pagal prasmę pritaikė taisyklę M. Sedef situacijos ypatybėms. Ir tik dabar, kai jis norėjo dirbti sausumoje, buvo reikalaujama, kad jis įvykdytų 6 straipsnio 1 dalies sąlygas<sup>51</sup>.

70. Tuo tikslu Sprendime *Ertanir*, kurį savo rašytinėse pastabose nurodė ir Komisija, buvo reikalaujama atsižvelgti į „trumpus laikotarpius, per kuriuos turkų kilmės darbuotojas neturėjo priimančiosios valstybės narės leidimo gyventi arba teisėto darbo ir kuriems netaikoma šio sprendimo 6 straipsnio 2 dalis, jeigu priimančiosios valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos ne tik neginčijo šiuo pagrindu suinteresuotojo asmens gyvenimo teisėtumo, tačiau išdavė jam naują leidimą apsigyventi arba dirbti“ (69 punktas).

71. Atsižvelgiant į šią Teisingumo Teismo praktiką, darytina išvada, kad, esant tokiomis šios bylos aplinkybėms, daugiau nei 16 metų besitęsiantys nacionalinės valdžios institucijų veiksmai lanksčiai aiškinant Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies sąlygas sudarė įspūdį, jog suinteresuotojo asmens padėtis buvo teisėta. Tą patvirtina ir tas faktas, jog nors M. Sedef įgijo tik pirmoje įtraukoje numatytą teisę, suteikusią galimybę ir toliau dirbti pirmajam darbaviui, jam kelis kartus paeiliui buvo išduotas naujas leidimas dirbti kitose įmonėse tame pačiame sektoriuje, o ši teisė numatyta antroje įtraukoje, pagal kurią reikalaujama išdirbti tam pačiam laivo saviņinkui daugiau nei trejus metus.

72. Be šių argumentų, konstatuotinas teisėtas priklausymas Vokietijos darbo rinkai ir darbo pastovumas nuo tos dienos, kai 1977 m. suinteresuotasis asmuo pradėjo dirbti jūreivių iki 1993 m., kai buvo pripažinta, kad jis daugiau nebegalėjo tęsti šio darbo<sup>52</sup>.

73. Atsižvelgus į nagrinėjamos bylos ypatumus, Teisingumo Teismo pripažintą praktinį Sprendimo Nr. 1/80<sup>53</sup> poveikį bei pagrindinį

50 — 1996 m. gruodžio 10 d. Hamburgo *Verwaltungsgericht* sprendimas, p. 4 ir toliau.

51 — Galima teigti, kad tokį požiūrio pasikeitimą lemia tai, jog pagal Vokietijos taisyklės norint dirbti jūreivių pakanka turėti leidimą gyventi, o leidimas dirbti reikalingas tik norint įsidarbinti sausumoje. Tačiau toks paaiškinimas nėra svarbus Sprendimo Nr. 1/80 atžvilgiu, nes pagal šį sprendimą svarbu yra tik tai, kad, pirma, darbuotojas priklauso teisėtai darbo rinkai ir, antra, kad jis teisėtai verčiasi tam tikra profesine veikla, nepaisant to, ar jam yra būtina gauti kokį nors leidimą tą daryti.

52 — Grafiškai didžiausią įspūdį daro prie Vokietijos rašytinių pastabų pridėta lentelė, kurioje kiekvieniems metams skirtas atskiras stulpelis, kuriame skirtingomis spalvomis pažymėti darbo, ligos, tinkamai patvirtinto nedarbo bei „nemokamų atostogų“ laikotarpiai.

53 — Sprendimų *Tetik* 31 punktas; *Günaydin* 38 punktas; *Birden* 37 punktas ir *Kurz* 68 punktas.

Asociacijos susitarimo ir kitų taikytinų nuostatų tikslą – laipsniškai įgyvendinti laisvą darbuotojų judėjimą, galima daryti išvadą, kad tokiomis šios bylos aplinkybėmis, nagri-

nėti, ar įvykdytos Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies trečios įtraukos sąlygos, reikia atskirai, prieš tai nevertinant, ar buvo įvykdytos antros įtraukos sąlygos.

## V — Išvada

74. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Bundesverwaltungsgericht* pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

- „1. 1980 m. rugsėjo 19 d. Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 dėl Europos Ekonominės Bendrijos ir Turkijos asociacijos plėtros 6 straipsnio 2 dalis apima tokias darbo santykių pertraukas, kaip antai nurodytos nagrinėjamoje byloje, išskyrus tas, kurios buvo pernelyg ilgos, nes buvo pavėluota sukonkretinti darbo pasiūlymą arba šeimos lankymas užtruko ilgiau nei pagrįsta, ir tokias pertraukas kvalifikuoti turi nacionalinis teismas.
2. Teisė gauti leidimą gyventi pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies trečią įtrauką priklauso nuo to, ar įvykdytos šios nuostatos antroje įtraukoje įtvirtintos sąlygos, tačiau išimtinėmis aplinkybėmis, kaip antai šiuo atveju, kai buvo sudarytos darbo sutartys, trečios įtraukos sąlygos gali būti vertinamos atskirai.“